

153. löggjafarþing 2022–2023.

Skýrsla

heilbrigðisráðherra um áætlun um framkvæmd lýðheilsustefnu til fimm ára.

Í lýðheilsustefnu til ársins 2030 sem var samþykkt á Alþingi í júní 2021 kemur fram að heilbrigðisráðherra skuli á hverju ári leggja fyrir aðgerðaáætlun til umræðu á Alþingi, þar sem stefnumarkmiðum lýðheilsustefnu verði forgangsraðað til næstu fimm ára. Þetta er fyrsta aðgerðaáætlun lýðheilsustefnu sem er lögð fyrir Alþingi og gildir hún fyrir árin 2023 til 2028.

Ályktun Alþingis felur í sér að leiðarljós lýðheilsustefnu fram til ársins 2030 verði heilsuefling og forvarnir. Með lýðheilsu er átt við heilsueflingu og forvarnir sem miða að því að viðhalda og bæta heilbrigði fólks og koma í veg fyrir sjúkdóma eins og kostur er. Stefnt er að því að lýðheilsustarf sé markvisst og einkennist meðal annars af þverfaglegu samstarfi heilbrigðisþjónustu og annarra hagaðila, s.s. sveitarfélaga.

Í lok júní 2022 skipaði heilbrigðisráðherra verkefnahóp sem hafði það hlutverk að vinna að drögum að aðgerðaáætlun í samræmi við lýðheilsustefnu til 2030, sem hvetji fólk til að huga að eigin heilsu. Verkefnahópurinn kallaði fjölmarga aðila sem sinna lýðheilsustarfi á sinn fund og fékk frá þeim kynningar á ýmsum verkefnum sem hafa áhrif á lýðheilsu með einum eða öðrum hætti. Helstu niðurstöður hópsins voru kynntar á heilbrigðisþingi sem tileinkað var lýðheilsu, með sérstakri áherslu á heilsulæsi, í nóvember 2022. Heilsulæsi er mikilvægur áhrifaþáttur góðrar heilsu, en heilsulæsi felur í stuttu máli í sér hæfni fólks til að afla sér upplýsinga, skilja þær og nýta á þann hátt sem stuðlar að og viðheldur góðri heilsu. Alþjóðaheilbrigðismálastofnunin skilgreinir hugtakið á þann hátt að heilsulæsi geri fólki kleift að taka jákvæðar ákvarðanir. Það feli í sér ákveðið stig þekkingar og persónulegar færni til að grípa til aðgerða til að bæta heilsu einstaklinga og samfélagshópa með því að breyta persónulegum lífnaðarháttum og lífsskilyrðum. Aðgerðaáætlun þessi byggir á vinnu þessa verkefnahóps, þeirra tillagna sem fram komu í vinnuhópum á heilbrigðisþingi og stefnumótunavinnu ráðuneytisins, þ.e. samþykktum stefnum og aðgerðaáætlunum er varða heilsueflingu og forvarnir t.a.m. heilsuefling aldraðra, krabbameinsáætlun, geðheilbrigðisstefna og stafræn heilbrigðisþjónusta o.fl. Í aðgerðaáætlunum um framkvæmd lýðheilsustefnu til fimm ára í senn verða lagðar fram aðgerðir og aðgerðaáætlanir einstakra málaflokka, sem forgangsraðað verður hverju sinni.

Í lýðheilsustefnu til ársins 2030 er mörkuð eftirfarandi framtíðarsýn fyrir lýðheilsustarf á Íslandi:

Lýðheilsustarf verði markvisst, á heimsmaelikvarða og einkennist meðal annars af þverfaglegu samstarfi heilbrigðisþjónustu, sérstaklega heilsugæslu, og annarra hagaðila á Íslandi, t.d. sveitarfélögum, með áherslu á heilsueflingu og forvarnir.

Lýðheilsustarf verði metið með því að mæla gæði, öryggi, árangur, aðgengi og kostnað sem og kostnaðarhagkvæmni.

Í lýðheilsustefnu eru sett fram sjö lykilviðfangsefni sem eiga að varða þá leið sem nauðsynlegt er að feta til að styrkja heilbrigðiskerfið og horft er til við uppbyggingu aðgerðaáætlunar:

1. Forysta til árangurs.
2. Rétt þjónusta á réttum stað.
3. Fólkið í forgrunni.
4. Virkir notendur.
5. Skilvirk þjónustukaup.
6. Gæði í fyrirrúmi.
7. Hugsað til framtíðar.

Aðgerðaáætlun þessi er uppbyggð með megin viðfangsefni lýðheilsustefnu til hliðsjónar, þ.e. forysta til árangurs, rétt þjónusta á réttum stað, fólkið í forgrunni, virkir notendur, skilvirk þjónustukaup, gæði í fyrirrúmi og hugsað til framtíðar. Áherslur verkefnahópsins sem ætlað er að ná til allra laga samfélagsins sem hafa áhrif á lýðheilsu (þ.e. ríki, sveitarfélög, vinnustaðir, skólar, félagasamtök og einstaklingar) falla að áður nefndum sjö lykilviðfangsefnum lýðheilsustefnunnar.

Aðgerðirnar eru eftirfarandi:

Forysta til árangurs

1. Greina þörf á nýrri eða breyttri löggjöf um lýðheilsu

Markmið til fimm ára:

- Endurmeta gildandi löggjöf er snýr að lýðheilsu og greina þörf á sérstökum lögum um lýðheilsu. Horft verði til annarra ríkja sem hafa reynslu af lýðheilsulögum. Hafa til hliðsjónar aðra þætti og önnur lög sem jafnframt hafa áhrif á lýðheilsu. Skilgreina með skýrum hætti hlutverk ríkis og sveitarfélaga varðandi lýðheilsu.

2. Lýðheilsumat

Markmið til fimm ára:

- Lýðheilsumat verði hluti af sjálfbærnimati á frumvörpum og þróaðir verði gátlistar.

3. Lýðheilsusáttmáli

Markmið til fimm ára:

- Þverfagleg samvinna stjórnvalda verði eflað til að virkja grunnstoðir í íslensku samfélagi sem sinna lýðheilsuaðgerðum, þ.e. heilsugæsla, sveitarfélög, öll skólastig, félagsþjónusta og frjáls félagasamtök líkt og íþróttahreyfingin.
- Gerður verði sáttmáli um bættu lýðheilsu þar sem þeir aðilar sem koma að lýðheilsumálum með einum eða öðrum hætti taki höndum saman til að bæta lýðheilsu. Í lýðheilsusáttmála verði eftirfarandi áherslur hafðar að leiðarljósi:
 1. Jafnrétti og jöfnuður.
 2. Hreyfing, þjálfun, næring, svefn og geðrækt.
 3. Fræðsla og nýjar lausnir.
- Megin markmið lýðheilsusáttmála skulu snúa að betri heilsu, bættri líðan, meiri hamingju, minni einmannaleika og bættri heilsuhegðun líkt og meiri hreyfingu, minni kyrrsetu, bættri næringu og betri svefn.

Rétt þjónusta á réttum stað

4. Heilsueflandi samfélög, heilsueflandi skólar, lýðheilsustarf í heimabyggð/sveitarfélögum

Markmið til fimm ára:

- Styðja áfram með skipulögðum hætti við verkefni heilsueflandi samfélög, heilsueflandi skóla og aðrar heilsueflandi aðgerðir í sveitarfélögum.
- Viðhalda árangri sem náðst hefur á liðnum árum í að minnka tóbaks- og áfengisnotkun ungmenna auk þess að vinna markvisst gegn notkun nikótínvara hjá sama aldurshópi.
- Auka möguleika á hreyfingu og þjálfun á öllum stigum skólakerfisins og á öllum aldurskeiðum.
- Styðja við heilsueflingu eldri aldurshópa. Frumkvöðlar í sveitarfélögum víðs vegar um land fá stuðning til slíkra verkefna.
- Hvatt verði til fræðslu og forvarna í íþróttahreyfingunni til að minnka tíðni hvers kyns meiðsla og álagseinkenna sem geta haft slæm heilsufarsleg áhrif síðar á lífsleiðinni.

Fólkið í forgrunni

5. Vitundarvakning og aukið heilsulæsi

Markmið til fimm ára:

- Efla fræðslu og vitundarvakningu á meðal almennings með það að markmiði að auka heilsulæsi, í samvinnu við aðra aðila, s.s. sveitarfélög, íþróttafélög, skóla, félagasamtök og vinnustaði, um gildi forvarna og heilsueflingar og ábyrgð einstaklings á eigin heilsu.

Virkir notendur

6. Heilsuvera og heilsueflandi móttaka

Markmið til fimm ára:

- Efla rafræna upplýsingamiðlun um heilsueflingu og forvarnir. Þróun og sjálfvirkni rafræna lausna Heilsuveru verði eflað og hvatt til aukinnar notkunar.
- Efla heilsueflandi móttöku innan heilsugæslunnar um land allt þar sem boðið er upp á ráðgjöf um heilbrigðan lífsstíl fyrir einstaklinga og hópa.

Skilvirk þjónustukaup

7. Lýðheilsusjóður og aðrar opinberar fjárveitingar til lýðheilsustarfa

Markmið til fimm ára:

- Lýðheilsusjóður verði eflaður með auknu framlagi til að styðja við mikilvæg lýðheilsuverkefni.
- Endurskoða lög og reglugerðir er varða lýðheilsusjóð.
- Yfirfara fjárveitingar til lýðheilsuverkefna og styrkja starf sem byggir á vísindum og gagnreyndri þekkingu.
- Kanna aukna möguleika á tengingu við aðrar áætlanir, t.a.m. stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022-2036 og sóknaráætlanir landshluta.

Gæði í fyrirrúmi

8. Lýðheilsuvakt, lýðheilsuvísar og mælaborð lýðheilsu

Markmið til fimm ára:

- Allt lýðheilsustarf byggi á bestu mögulegu gögnum, mælingum og áreiðanlegri þekkingu.
- Unnið verði að frekari þróun lýðheilsuvísa sem setja megi fram í mælaborði lýðheilsu.
- Komið verði á fót lýðheilsuvakt, samstarfsvettvangi helstu hagsmunaaðila, sem vaktar mælaborð lýðheilsu. Með slíkum vettvangi skapast tækifæri til aukins þverfaglegs samstarfs milli opinberra aðila, félagasamtaka og atvinnulífs.

Hugsað til framtíðar

9. Breytt aldurssamsetning þjóðar

Markmið til fimm ára:

- Vinna að því að mæta þeim áskorunum sem felast í breyttri aldurssamsetningu þjóðarinnar og leggja áherslu á heilsueflingu og aukið heilsulæsi með sérstaka áherslu á fullorðna á aldrinum 60-80 ára.
- Innleiða aðgerðir í aðgerðaáætlun um heilsueflingu aldraðra og samþætta við verkefnið „gott að eldast“ sem er heildarendurskoðun á þjónustu við eldra fólk.
- Móta samstarf ríkis og sveitarfélaga um heilsueflingu eldri borgara.

10. Krabbameinsáætlun til 2030

Markmið til fimm ára:

- Endurmeta og endurmóta tillögur að aðgerðum í krabbameinsáætlun til 2030 og hrinda aðgerðum til framkvæmda.
- Hefja skipulagða hópleit að ristil- og endaparmskrabbameinum.

11. Efla gagnasöfnun og gagnreynda þekkingu á sviði lýðheilsu og forvarna

Markmið til fimm ára:

- Stuðla að markvissri gagnasöfnun í lýðheilsustarfi og notkun aðferða sem byggja á bestu gagnreyndu þekkingu og reynslu.